



МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

**ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО ЖЕЛЕЗОПЪТЕН ТРАНСПОРТ "Н. Й. Вапцаров"**

град Горна Оряховица, ул. "Антон Страшимиров" № 44 тел. (0618) 26856; 26528

[www.pgjpt-go.org](http://www.pgjpt-go.org) ; e-mail: info-300222@edu.mon.bg

**УТВЪРДИЛ:**

**ИНЖ. ИВАН ЧОЛАКОВ**

*Директор на ПГ по ЖПТ „Никола Вапцаров”*

*гр. Горна Оряховица*

## **МЕХАНИЗЪМ**

**ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ**

**В**

**ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО ЖЕЛЕЗОПЪТЕН ТРАНСПОРТ**

**„Н. Й. ВАПЦАРОВ“, гр. Горна Оряховица**

**2024-2025 г.**

## **I. ИЗМЕРЕНИЯТА НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В УЧИЛИЩЕ**

Насилието в училище обхваща широк спектър от прояви. Това е явление, което оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват или наблюдават. Последиците от насилието в училище са особено тежки и продължителни и силно привличат общественото внимание. Българската дума, която отговаря най-точно на явлението, е „тормоз“ („bullying“).

### **Какво е насилие?**

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т.1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. Две от определенията имат пряка връзка с насилието от деца върху деца, което е обект на настоящия механизъм.

**Физическо насилие** е „причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето”.

**Психическо насилие** „са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплахата, дискриминацията, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда”.

**Сексуално насилие и злоупотреба** над дете според определението на СЗО е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото”.

**Тормозът** спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики на това поведение:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът обхваща много широк спектър от поведения: преки нападения (удряне, заплахата или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, открадване или

повреждане на лични вещи) или косвени (например разпространяване на слухове или насърчаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда). Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

**Физически тормоз** – например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

**Вербален тормоз** – словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Включва подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

**Психически тормоз** – например, подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

**Социален тормоз** – например, избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

**Сексуален тормоз** – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

Тормозът може да се случва както във физическата среда, така и във виртуалната среда (**кибертормоз**). Бурното развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастване на проявите на насилие, които се извършват чрез интернет или мобилен телефон. Тук спада разпространяването на:

- обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронните средства за комуникация или в социалните мрежи;

- разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис в интернет или по други канали без негово съгласие, кражба на самоличност, разпространение на слухове в социалните мрежи др.

Един от признаците, че дете може би е жертва на кибертормоз, е рязката смяна на настроението и поведението му при използване на интернет или при получаване на обаждане по мобилен телефон – например детето става мълчаливо и боязливо.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е деструктивен и опасен вид насилие.

Следователно усилията за справяне с насилието от деца над деца в училище трябва да бъдат насочени към всички проявления на това явление, а не само към неговите физически форми.

**Разпознаването на физическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:**

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори;
- безпокойство и крайности в поведението -от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове, например физическо възпитание и спорт;

**Разпознаването на психическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:**

- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, самозанемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми.

**Разпознаването на сексуалното насилие** -включва както изброената по-горе симптоматика, така и различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възрастова група деца).

**II. МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В ПГЖПТ „Н. ВАПЦАРОВ“, ГР. ГОРНА ОРЯХОВИЦА.**

## 1. Осъзнаване и оценка на проблема.

1.1. Оценката на тормоза в училище се организира от УКССН със съдействието на класните ръководители във вид на анкета в началото на всяка учебна година с цел определяне на формите и видовете тормоз, участниците в тормоза и местата, където най-често се случва.

1.2. Резултатите се обработват в десетдневен срок от УКССН.

1.3. След обобщаване на резултатите от изследването, УКССН запознава учителите на ПС с оценката на проблема.

1.4. На базата на извършената оценка се предприемат необходимите мерки.

Причините за насилието са много и комплексни и училището трудно би могло да повлияе на всички. То може обаче успешно да намали тези фактори, които са свързани със средата в училище и които допринасят за проявата на агресия и за утвърждаване на агресивни модели на поведение, чрез:

- системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда в училище (с фокус върху класните стаи), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на класа като общност;
- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между учениците за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на класа, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- следване на последователни стъпки за подкрепа и разбиране на последиците от насилието и за справяне с неприемливото поведение на децата, които не наблягат на наказанието.

**Училищната политика се реализира на ниво училище и на ниво клас, като на всяко едно от тези нива се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).**

**Превенцията** на тормоза включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище клас, например създаване на правила на отношения в класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне.

**Интервенциите** включват действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено пряко или косвено в ситуацията, и се прилага принципа на най-добрия интерес на детето. В по-голямата си част интервенциите включват отговора на училището при възникнали ситуации на тормоз.

## **2. Разработване и въвеждане на система за предотвратяване и противодействие на тормоза в училище**

### **2.1. Дейности на ниво училище**

#### 2.1.1. Създаване на координационен съвет

Състав на Училищния координационен съвет:

**Председател:** инж. Светла Кирова – старши учител

#### **Членове:**

1. инж. Иво Димитров - учител
2. Веселин Маринов – родител
3. Димитър Коев – ученик от X „а“ клас
4. Иван Ванков – ученик от IX „а“ клас

На базата на извършената оценка в началото на всяка учебна година координационният съвет изготвя план за съответната учебна година за противодействие на училищния тормоз. Този план съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на равнище клас и училище и е индивидуален за всяко училище с оглед на потребностите, вследствие от оценката в началото и в края на годината. Той е със срок една учебна година и се ревизира и актуализира всяка учебна година.

2.1.2. Запознаване на училищната общност и родителите с настоящия Механизъм за противодействие на насилието и тормоза в ПГЖПТ “ Н. Вапцаров“ с публикация в училищния сайт.

2.1.3. Подобряване системата на дежурство с оглед на това да бъдат обхванати местата в училище, където при етапа на оценка е установено, че се извършва тормоз и насилие.

2.1.4. Стимулиране на учениците от гимназията да съобщават за случаи на тормоз при гарантиране на конфиденциалността.

### **2.2. Дейности на ниво клас**

2.2.1. Превенцията на ниво клас включва приоритетно обучителни дейности и работа с класа.

- **Обучителни дейности, в които водеща роля има класния ръководител**

Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за тормоза и насилието и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие, като например емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Децата трябва да се стимулират първо сами да дават отговори на поставените въпроси, а след това да се предлагат официални дефиниции. Всяка първа дискусия трябва да започне с договаряне на правилата за работа, като например – всеки има право да каже какво мисли, всеки има право да бъде изслушан, мненията не се омаловажават и т.н.

Основните теми могат да бъдат:

1. Какво представлява тормозът, разпознаваме ли го и как можем да докладваме за случаи на тормоз?

2. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите? (някои видове поведение като присмиването може да изглеждат като игра или шега, но обиждат и водят до негативни емоции у този, към когото са насочени и до това той да се чувства унижен или заплашен).

3. Как се чувстваме, когато видим прояви на тормоз и какво правим?

4. Какво можем и искаме да направим?

5. Кои са основните ценности, правила на поведение, които следва да приемем? Как можем да ги прилагаме?

**2.2.2.** Всяка паралелка заедно с класния ръководител уточнява общи правила за поведение в гимназията. Класният ръководител запознава учениците с мерките в случай нарушаване на правилата.

### **2.3. Дейности на ниво общност**

2.3.1. УКССН , съгласувано с Директора на гимназията, осигурява реални партньорства с външни за гимназията организации, служби и специалисти :

Дирекция „ Социално подпомагане“ - отдел „Закрила на детето“;

Общинска комисия за БППМН;

МВР - Детска педагогическа стая;

„ Център за превенция на насилието и престъпността“ и др.

## **III. ДЕЙСТВИЯ ЗА СПРАВЯНЕ С УСТАНОВЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ В ПГЖПТ „Н. ВАЩАРОВ“, ГОРНА ОРЯХОВИЦА.**

1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя.

2. Прекратяване на ситуация на тормоз.
3. Подход за възстановяване на щетата.
4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
5. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

Необходимо е при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано.

### **1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя**

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, в които не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра;
- ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз;
- когато се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

### **2. Прекратяване на ситуация на тормоз:**

**Задължение на всеки учител, възпитател, служител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от училището):**

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение;

### **1. Реакции спрямо ученика, упражнил тормоз.**



1.1. Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

- Учителят/ възпитателят със спокоен и умерен тон, както и с държането си , показва ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че хората правят грешки, които следва да бъдат поправени, без да се налагат наказания;
- Ключов момент във възстановяването на щетата е , че класният ръководител/ възпитателят разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си. Като потърпевшия от тормоза ученик също трябва да е съгласен с това решение;
- Класният ръководител/ възпитателят изслушва ученика, упражнил тормоза в отсъствието на потърпевшия;
- След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител/ възпитателят проследява поведението на учениците за определен период от време и дава обратна връзка;
- Класният ръководител може да потърси съдействие и от други учители.

1.2. При повтаряне на едни и същи нарушения на правилата се прилага подходът за възстановяване на щетата , уведомяване на класния ръководител и УКССН.

- Класният ръководител уведомява родителите за случилото се, както и за предприетите от гимназията действия за разрешаване на конфликта;
- Разговорът се провежда в партньорски взаимоотношения; Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките , обидите и negliжирането на другия ученик от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;
- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какъв е очакваният резултат;
- Учителят насочва родителите за провеждане на консултации.

1.3. При много сериозно ниво на тормоз – злоупотреба със сила, ситуации с опасност за живота и здравето на ученика-жертва или ученика-извършител , се уведомява Отдел за защита на детето към Дирекция за социално подпомагане , Държавната дирекция за закрила на детето или МВР.

- Учителят/ възпитателят , станал свидетел на подобен тормоз, ако не може да се справи сам, е длъжен да търси помощ от охраната или други лица;
- След прекратяване на физическия контакт между лицата, се уведомява директора на гимназията и се попълва докладна записка до УКССН;

- УКССН на свое работно заседание обсъжда ситуацията , съставя протокол за насилието, уведомява класния ръководител, ръководството на гимназията и родителите;
- Директорът свиква ПС за запознаване със ситуацията и уведомява отдела за „Закрила на детето“ по местоживееене, местната комисия за БППМН и полицията.

## 2. Реакции спрямо ученика, който е обект на тормоз

Работата с ученици, които са обект на тормоз и насилие, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

- Класният ръководител/ възпитател говори с ученика, по възможност още същия ден ( или веднага след като е избрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило;
- Необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- Класният ръководител/ възпитател наблюдава ученика в следващите дни , за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него;

## 3. Реакции спрямо наблюдателите

- Класният ръководител/ възпитател изтъква тези , които са се намесили в защита правилата за поведение в гимназията. Подчертава , че очаква останалите да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- Класният ръководител/ възпитател насърчава учениците за толерантно отношение и грижа спрямо учениците, станали обект на тормоз и насилие;

# IV. УЧИЛИЩНА СИСТЕМА ЗА НАСОЧВАНЕ КЪМ ДРУГИ СЛУЖБИ

## 1. Регистриране на ситуации на тормоз и насилие.

- Създава се единен регистър за описване на ситуации на училищен тормоз;
- Всяка ситуация на тормоз и насилие се описва в докладна записка до УКССН от учителя/ възпитателя, който я е наблюдавал с цел проследяване развитието на случая и планиране на подходяща интервенция;
- Докладната записка съдържа кратко описание на всяка ситуация, кога се е случила, кои са участниците и какви мерки са предприети;
- Регистърът се съхранява при зам. директора;
- Класните ръководители и възпитателят следят вписаните в регистъра случаи и предприемат необходимите мерки за взаимодействие с учители и родители;

## 2. Насочване към други служби

В случаите, при които поведението на детето се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие е необходимо да

бъде потърсено съдействие от директора на училището, който е задължен да уведоми съответния отдел „Закрила на детето“, местните комисии за БППМН, и полицията.

Настоящият механизъм е съгласуван с утвърдения от министъра на образованието Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.